

MÖTESPLATS OFFENTLIGA AFFÄRER 2025 – 2025-09-25, KL. 13.20—13.50

Hållbara verktyg för att motverka systemhotande kriminalitet vid offentliga affärer

Advokaterna & delägarna

Catharina Piper och Ebba Walberg Snygg

Agenda den 25 september 2024

- Inledning
- Verktyg för att förebygga och motverka korruption och välfärdsbrottslighet
- Avslutande tips och vidare diskussion

Inledningsvis om korruption och systemhotande kriminalitet

Korruption som möjliggörare av systemhotande kriminalitet

- Välfärdsbrottsligheten ökar och mörkertalet är stort. Enligt polisens beräkningar uppgår den kriminella ekonomin till ca 100–150 miljarder årligen. Välfärdsbrottsligheten står för ca 20 miljarder och är därmed en större inkomstkälla än både narkotika och bedrägerier.
- Välfärdsbrottsligheten är attraktiv bl.a. då det offentliga
 - Betalar fakturor i tid
 - Hanterar stora belopp
 - Inte går i konkurs
 - Är dåliga på att upptäcka fusk (avtalsuppföljning är A och O)
- Det finns för närvarande ingen legaldefinition av begreppet korruption men normalt sätt avses missbruk av offentlig position för egen eller närståendes vinning – ett brett begrepp.
- Offentliganställda kan medvetet, eller omedvetet, exempelvis genom olika former av korruption, bidra till den systemhotande kriminaliteten.
- Ökande utmaningar med yttre hot mot offentlig sektor, t.ex. hackerattacker, utpressning och IT-relaterad in- eller utelåsning.

Välfärdsbrottslighet vid offentlig upphandling

- Det krävs ofta företag för att begå vissa typer av välfärdsbrott. Oseriösa aktörer kan därför söka in i välfärdsbrottsligheten genom den offentliga upphandlingen och på så vis få del av skattemedel.
- Upphandlingsmyndigheten: urval av branscher där det finns risk för bl.a. oskäligen arbetsvillkor:
 - Byggprojekt och fastighetsunderhåll
 - Städning
 - Taxi- och transporttjänster
 - Flyttjänster
- Exempel på oseriösa upplägg:
 - Företaget levererar de upphandlade tjänsterna enligt avtal, men genom oseriösa upplägg sänker företaget sina kostnader påtagligt i jämförelse med konkurrerande företag som vid utförande av tjänsten följer lagar, regler och ingångna avtal. Kan pågå under lång tid utan att det upptäcks. **Exempel:** användning av personal som inte erhåller erforderlig ersättning.
 - Företaget levererar tjänster som påtagligt negativt avviker från vad som är avtalet, men under längre eller kortare tid döljs detta. Affärsidén bygger på att företaget ska finnas under kort tid för att sedan tömmas på tillgångar. **Exempel:** IT-system levereras till synes i enlighet med kravställning men ”bakom kulisserna” brister IT-säkerheten vilket uppdagas tex. först i samband med en hackerattack.
 - Enskilda tjänstepersoner har ”överenskommelser” med leverantörer som gynnar de inblandade. Exempelvis attesteras saltade fakturor i utbyte mot att tjänstepersonen erhåller privat ersättning.

Hållbara verktyg för att motverka systemhotande kriminalitet

Verktyg som motverkar kriminalitet vid offentlig upphandling

- Lägg vikt vid att skapa tydliga och förutsebara krav, villkor och kriterier.
 - Tydliggör när avtalet ska tillämpas och när det inte ska tillämpas.
 - Tydliggör gärna hur gränsdragningsfrågor hanteras (t.ex. om rätt avropsområde har använts).
- Ställ tydliga krav på hur användandet av avtalet ska dokumenteras t.ex.:
 - Kravställ att beställningar måste vara skriftliga och skriftligen bekräftas.
 - Kravställ att varje avrop ska föras med ett tydligt projektnummer/ärendenummer som ska användas i all korrespondens och vid fakturering så att det alltid är möjligt att följa ärenden från avrop till slutliga fakturor.
- Överväg behörighetsbegränsningar vid inköp: Vem får göra avrop enligt ramavtal?

Verktyg som motverkar kriminalitet

- Ha tydliga rutiner som gör det lätt att göra rätt, och svårt att göra fel (t.ex. krav på skriftlighet vid avrop). Var tydliga med vilken ansvarsfördelning som gäller.
- Säkerställ att samtliga intressenter har erforderlig kännedom om avtalet och hur det ska tillämpas (utbildningsinsats).
- Kvalitetssäkra och säkerställ att rutiner tillämpas i praktiken.
 - En attestrutin med dubbel attest gör ingen nytta om andreattestant inte vet vad denne attesterar.
- Överväg utökade och fördjupade kontrollmekanismer i uppföljningsarbetet:
 - Undersök t.ex. möjligheten att stickprovsvis undersöka kopplingar mellan fakturor baserat på exempelvis datumangivelser. Finns det mönster att hitta?

Vanligt förekommande brister

- Bristande avtalsuppföljning och uppföljning av uppförandekoder.
- Dokumentation brister ofta vilket försvårar både sedvanlig uppföljning och fördjupade granskningar vid oegentlighetsutredningar.
- Otydliga avtal och avtalsvillkor skapar större ”svängrum” för den som vill fuska.
 - Otydliga avtal möjliggör för oseriösa tjänstepersoner att arbeta i gråzoner, helt frångå ramavtal (med motiveringen att ”ramavtalet gäller ju inte för X”) eller rikta avrop till specifika leverantörer (t.ex. genom att hävda att endast en leverantör kan leverera, att tidsbrist råder m.m.).
- Särskilt inom stora ramavtal (t.ex. fastighetstekniska arbeten eller konsulttjänster) är det ofta *väldigt* svårt att följa ett ärende från avrop till slutlig faktura.

Verktyg som motverkar kriminalitet

Framgångsfaktorer för visselblåsarsystem:

- ✓ Ett robust system som säkerställer anonymitet, integritet och säkerhet, men även löpande kommunikation med den rapporterande personen.
- ✓ En oberoende och självständig funktion som präglas av kontinuitet och ett tydligt mandat och uppdrag att följa upp inkomna ärenden. De stora utmaningarna – och de stora fördelarna – ligger i den efterföljande hanteringen samt utredningen av ärendena.

Systemen och dess respektive funktion

Intern visselblåsarkanal

- Lagkrav för offentliga arbetsgivare med fler än 50 anställda. GDPR-stöd i form av en rättslig förpliktelse.
- Omfattar interna missförhållanden som antingen är av allmänintresse, eller, utgör brott mot lagstiftning på särskilt utpekade områden.
- Rapporterande person måste vara verksam eller representera organisationen i ett arbetsrelaterat sammanhang (behörig personkrets).

T.ex. mutor och jäv eller andra trolöshetsbrott begångna av anställda.

Allmän rapporteringskanal

- Inget uttryckligt lagkrav, och därmed ingen rättslig förpliktelse som GDPR-stöd.
- Kan ta sikte på oegentligheter av allmänintresse i en bredare bemärkelse, såväl interna som externa
- Även utomstående såsom leverantörer eller allmänheten kan rapportera

T.ex. bidragsfusk, bluffakturor, missbruk av allmänna medel som organisationen fördelar

Utredningen

- Se till att vara "utredningsklar" och att etablera en utredningsmetodik på rätt nivå i organisationen.
- Säkerställ att utredningar bedrivs effektivt, men inte på bekostnad av rättssäkerheten eller enskildas integritet.

Uppstart	Analys & åtgärder
Fastställ syftet och sätt ramarna: • Vad är målet? T.ex. polisanmälan, avsked, skadeståndsanspråk, hävning av avtal eller andra avtalsrättsliga sanktioner? Utan ett tydligt syfte finns risk att man antingen utreder allt, eller lägger ner allt.	• Förflyttningen mot en mer hållbar och motståndskraftig organisation sker när en utredning på ett adekvat sätt kan konkluderas genom: • att ärendet avskrivs då framförda misstankar kan dementeras, • en eventuell arbetsrättslig hantering i form av uppsägning eller avsked av involverade personer • att en polisanmälan upprättas och tas upp med eventuellt enskilt anspråk via åklagare • att avtal kan hävas eller andra avtalsrättsliga sanktioner vidtas som t.ex. vite eller skadeståndsanspråk?

Avslutande frågor och diskussion

Tack!

Tveka inte att höra av er om ni har några frågor!

Catharina Piper

Advokat / partner

+46 733 77 50 99

catharina.piper@mollwenden.se

Ebba Walberg Snygg

Advokat / Managing partner

+46 70 350 96 15

ebba.walbergsnygg@mollwenden.se